
Meddelandeblad

Mottagare:
Socialnämnder eller motsvarande,
handläggare och chefer inom socialtjänsten
Verksamheter inom hälso- och sjukvården

Nr 5/2021
Juni 2021

Nya bestämmelser om förebyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott

För att förebygga våld och andra övergrepp i nära relationer införs den 1 augusti 2021 nya bestämmelser i socialtjänstlagen (2001:453), SoL, hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL, och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.¹

För socialnämndens del införs ett uttalat krav på att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.²

Vad gäller hälso- och sjukvården införs ett krav på att hälso- och sjukvårdspersonalen särskilt ska beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller någon närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.³

Det införs också en sekretessbrytande bestämmelse som gör det möjligt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att under vissa förutsättningar lämna uppgifter till Polismyndigheten i syfte att förebygga att det begås allvarligare vålds-, frids- eller sexualbrott mot närstående.⁴

Därutöver införs från den 1 juli 2021 ett nytt brott, *barnfridsbrott*, som innebär att det blir straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relationer.⁵

¹ Se proposition 2020/21:163 Förebyggande av våld i nära relationer s. 1.

² Se ny paragraf, 5 kap. 11 a § SoL.

³ Se ändringar i 6 kap. 5 § PSL och 5 kap. 7 § HSL.

⁴ Se ny paragraf, 10 kap. 18 c § OSL och prop. 2020/21:163 s. 1.

⁵ Se prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott s. 1.

Det här meddelandebladet redogör kort för de nya lagbestämmelserna. Materialet i meddelandebladet utgår i huvudsak från proposition 2020/21:163 Förebyggande av våld i nära relationer och proposition 2020/21:170 Barn som bevittnar brott.

Socialtjänstens ansvar för våldsutövare i nära relationer förtydligas

Enligt 5 kap. 11 § SoL hör det till socialnämndens uppgifter att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan behöva stöd och hjälp för att förändra sin situation. Nämnden ansvarar för att barn, som utsatts för brott, och deras närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. Socialnämnden ska också särskilt beakta att barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående själva är offer för brott och ansvarar för att barnen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Någon särskild reglering som gäller personer som utövar våld eller andra övergrepp mot närstående har hittills inte funnits i SoL. Uppfattningen bland kommunerna har varierat när det gäller vilket ansvar de anser sig ha för personer som utsätter närstående för våld eller övergrepp. Att tillämpningen skiljer sig åt i landet riskerar att leda till att personer som utsätter närstående för våld inte ges samma förutsättningar att få insatser, vilket ytterst drabbar de våldsutsatta.⁶

I tidigare förarbeten till 5 kap. 11 § SoL uttalades att socialtjänsten har ett ansvar för att ta ett helhetsgrepp och se till att familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver.⁷ Mot den bakgrunden har regeringen ansett att socialnämnden bör ha ett större fokus än idag på att personer, som utsätter eller har utsatt närstående för våld, ges insatser som syftar till att förändra deras beteende och förhindra att de fortsätter att utsätta sina närstående för våld.⁸ Därför införs en ny bestämmelse i 5 kap. 11 a § SoL, om att socialnämnden ska verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.

Hur kan socialnämnden verka för att personer som utsätter närstående för våld ska ändra sitt beteende?

Personer som utövar våld mot närstående är en heterogen grupp, vilket gör att anledningen till våldsutövande sällan kan ges en enkel förklaring. Forskningen har olika förklaringsmodeller till det och kategorierna för att beskriva våldsutövare i nära relation har också blivit fler. Inom bl.a. rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården finns utvecklade riskbedömningsinstrument för att bedöma sannolikheten för återfall i våld mot närstående. Tidigare utövande av fysiskt våld, missbruk, separation, relationella problem eller en instabil situation på arbetsmarknaden är några exempel på problemområden som kan känneteckna ökad risk för upprepat våld mot närstående.⁹

⁶ Prop. 2020/21:163 s 18.

⁷ Proposition 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor s. 25.

⁸ Prop. 2020/21:163 s. 18.

⁹ Prop. 2020/21:163 s 12.

Även om personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld bör ha en likvärdig tillgång till insatser som syftar till att våldet ska upphöra är det socialnämndens ansvar att göra bedömningar i de enskilda fallen. Socialnämnden bör därför avgöra vilken insats som bör ges med hänsyn till den enskildes förutsättningar och behov, baserat på faktorer som risk för återfall och individens mottaglighet. Hänsyn ska alltid tas till säkerheten för den eller de som har utsatts för våld eller övergrepp och dennes närstående. Det bör också särskilt beaktas exempelvis om den våldsutsatta är ett barn, lever i en hederskultur eller har en särskilt utsatt ställning till följd av en funktionsnedsättning. Exempel på hur socialnämnden kan verka för att personer som utsätter närstående för våld ska upphöra med våldet är bland annat påverkans- och behandlingsarbete, stödjande samtal och information om våld. När det utöver våldsamma tendenser finns problem med till exempel missbruk eller psykisk ohälsa, kan det finnas behov av insatser från aktörer utanför socialtjänsten, exempelvis hälso- och sjukvården, som allmän rådgivning eller kontakt med en psykiatrisk mottagning.¹⁰

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen tagit fram metoder för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens behandlingsarbete med våldsutövare i nära relationer. Socialstyrelsen har identifierat metoder med visst vetenskapligt stöd för att förebygga återfall i våld.¹¹

Säkerheten för de våldsutsatta och deras närstående ska särskilt beaktas

När socialtjänsten bedömer vilka insatser som bör erbjudas till den som utsätter eller har utsatt en närstående för våld är det inte bara behoven hos den som ska erbjudas insatsen som ska beaktas. Socialnämnden bör även ta hänsyn till de våldsutsatta och deras närståendes, särskilt barnens, behov.¹² Att socialnämnden särskilt ska beakta säkerheten för de våldsutsatta och deras närstående framgår tydligt av den nya bestämmelsen i 5 kap. 11 a § SoL.

Barn kan vara våldsutsatta men kan även vara våldsutövare, t.ex. mot syskon.¹³ Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande.¹⁴ Vad som är barnets bästa avgörs från fall till fall.¹⁵

Arbetet med att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld ska ändra sitt beteende måste kunna förenas med eventuella insatser som riktas till de våldsutsatta, dvs. våldsutövarens närstående. När det gäller exempelvis behandlingsarbete med män som har utövat våld mot närstående kvinnor är det av stor vikt att värna berörda kvinnors och barns säkerhet, särskilt i sammanhang där våldsutövaren inte är frihetsberövad.¹⁶

¹⁰ Prop. 2020/21:163 s. 20.

¹¹ Se vidare Socialstyrelsens rapport, *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*, 2020.

¹² Prop. 2020/21:163 s. 21.

¹³ Prop. 2020/21:163 s. 21.

¹⁴ 1 kap. 2 § SoL.

¹⁵ Prop. 2020/21:163 s. 21.

¹⁶ Prop. 2020/21:163 s. 21.

Mer information om insatser till såväl våldsutsatta som våldsutövare, med utgångspunkt från nuvarande regelverk, finns i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer och i Socialstyrelsens handbok Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.

Barns behov av information, råd och stöd från hälso- och sjukvården

Barns behov av information, råd och stöd ska enligt 5 kap. 7 § HSL och 6 kap. 5 § PSL särskilt beaktas i ett antal uppräknade situationer, till exempel när en förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk störning, en allvarlig fysisk sjukdom eller missbrukar alkohol eller andra beroendeframkallande medel.

Även barn som upplever våld i hemmet kan ha liknande behov av att få information, råd och stöd. Dessa barn är mycket utsatta och de löper både en ökad risk att själva utsättas för våld och att fara illa på andra sätt, som t.ex. genom att de bevittnar våld i familjen eller försummas av sina föräldrar. Det finns även risk att barnen själva i sin tur senare i livet kommer att utöva våld mot närstående eller andra. För barnens egen skull och för att motverka framtida våld behöver dessa barn därför också uppmärksammas särskilt. I situationer där barnet eller närstående till barnet utsätts för våld kan barnet behöva få information, råd och stöd från hälso- och sjukvården.¹⁷

Därför införs i 5 kap. 7 § 4 HSL och 6 kap. 5 § 4 PSL att barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas inom hälso- och sjukvården, om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp. Det kan exempelvis röra sig om situationer där det har förekommit allvarligt våld i nära relation, bl.a. hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁸

Vilket slags information, råd och stöd ska ges till barnet?

Varje barns situation är unik och hänsyn måste därför tas till både omständigheterna omkring barnet och till barnets egna förutsättningar när information, råd och stöd ges barnet. Det bör kunna vara fråga om att erbjuda barnet en möjlighet att berätta om sin upplevda situation. Mötet med barnet om barnets situation kan vara en utgångspunkt för vilken information, vilka råd och vilket stöd som bör ges. Informationen bör anpassas efter barnets behov och särskilda förutsättningar, exempelvis om barnet är utsatt för hedersrelaterat våld eller har en funktionsnedsättning.¹⁹

Den som lämnar informationen bör så långt möjligt försäkra sig om att barnet har förstått innehållet i och betydelsen av informationen. Informationen, råden och stödet till ett barn som ges i en situation då barnet eller en närstående till barnet utsätts för våld eller andra övergrepp bör anpassas efter barnets ålder och mognad.²⁰ Principen

¹⁷ Prop. 2020/21:163 s. 24.

¹⁸ Prop. 2020/21:163 s. 24.

¹⁹ Prop. 2020/21:163 s. 25.

²⁰ Prop. 2020/21:163 s. 25.

om barnets bästa kan ibland innebära att någon information inte alls ska lämnas eller lämnas först efter en viss tid.²¹

Hur och när ska informationen ges?

Barnets kontakt med hälso- och sjukvården kan initieras på olika sätt. Det kan t.ex. vara fråga om att en förälder söker vård efter en våldssituation eller för något som inte har med våld eller övergrepp att göra, men det kan också vara ett barn som vänder sig till elevhälsan. Utövande av våld är ingen diagnos och därför inte hälso- och sjukvårdens egentliga ansvar, men konsekvenserna av våld och övergrepp kan leda till att barnet utvecklar ett riskfyllt beteende senare i livet. När en person söker vård efter ett övergrepp och ett barn följer med är det viktigt att uppmärksamma det medföljande barnets egen situation och hälsa samt ge barnet information, stöd och hjälp för barnets egen skull. Det centrala i detta sammanhang är barnets behov och inte på vilket sätt barnet har kommit i kontakt med vården.²²

Frågan om samtycke från vårdnadshavarna bör hanteras på motsvarande sätt som i de situationer som anges i den nuvarande lydelsen, t.ex. vid föräldrars allvarliga psykiska problem eller missbruk. Ett beslut om att ge ett barn information bör bygga på en kvalificerad bedömning från vårdpersonalens sida. Barnets rätt till trygghet och säkerhet måste alltid komma i första rummet.²³

Sekretessbrytande bestämmelser för socialtjänsten och hälso- och sjukvården

Sekretess inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten regleras i 25 kap. OSL respektive 26 kap. OSL. Huvudregeln inom både hälso- och sjukvården och socialtjänsten är att sekretess gäller. Inom hälso- och sjukvården handlar det om uppgifter om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden och inom socialtjänsten handlar det om en enskilds personliga förhållanden. Sådana uppgifter får inte lämnas ut om det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.²⁴

För den kommunala familjerådgivningen råder absolut sekretess för en uppgift som en enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.²⁵ Sekretessen är därmed starkare än den sekretess som gäller för socialtjänsten i övrigt.

Sekretess gäller inte bara i förhållande till enskilda, utan också mellan myndigheter, och i viss utsträckning även inom en myndighet.²⁶

Sekretess hindrar dock inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning.²⁷ Ett sådant exempel är skyldigheten för vissa myndigheter, anställda och yrkesverksamma enligt 14 kap. 1 § SoL att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett

²¹ Proposition 2008/09:193 Vissa psykiatrifrågor m.m. s. 29.

²² Prop. 2020/21:163 s. 26.

²³ Prop. 2020/21:163 s. 26.

²⁴ Se 25 kap. 1 § och 26 kap. 1 § OSL.

²⁵ Se 26 kap. 3 § OSL.

²⁶ 8 kap. 1–2 §§ OSL.

²⁷ Se 10 kap. 28 § OSL.

barn far illa.²⁸ Skyldigheten gäller för myndigheter vars verksamhet berör barn och unga samt andra myndigheter inom bland annat hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Även anställda hos sådana myndigheter samt verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område omfattas av skyldigheten.

Möjligheter att lämna upplysningar till Polismyndigheten för att förebygga brott

För socialtjänsten och, till viss del, hälso- och sjukvården finns flera sekretessbrytande bestämmelser som kan tillämpas för att lämna uppgifter för att förebygga och förhindra brott eller underlätta polisiära ingripanden.²⁹ Socialtjänstsekretessen och hälso- och sjukvårdssekretessen hindrar till exempel inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken (däribland mord, dråp, grov misshandel, människorov, olaga frihetsberövande och våldtäkt mot barn), eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.³⁰

För att inte undergräva den enskildes förtroende för arbetet inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården är utgångspunkten att den enskilde i första hand ska ge sitt samtycke till att uppgifter lämnas över till Polismyndigheten. Det kan dock finnas situationer när socialtjänsten eller hälso- och sjukvården bedömer att uppgifter bör lämnas ut till Polismyndigheten trots att det saknas samtycke till det från den enskilde.³¹

En ny sekretessbrytande bestämmelse införs

Både socialtjänsten och hälso- och sjukvården har en möjlighet att på ett tidigt stadium få indikationer på att det kan finnas en risk för att en person utsätts för våld i nära relationer.³² Inom dessa verksamheter förekommer uppgifter såväl om personer som riskerar att utöva våld mot närstående som personer som riskerar att utsättas för sådant våld. Samverkan mellan myndigheter i dessa frågor är dock bristfällig och försvåras bland annat av de nuvarande reglerna om sekretess.³³ För att kunna förebygga och förhindra brott i nära relationer har regeringen bedömt att det inte är tillräckligt att det finns en möjlighet att anmäla redan fullbordade brott. Därför införs en bestämmelse i 10 kap. 18 c § OSL som gör det möjligt för hälso- och sjukvården och socialtjänsten att under vissa förutsättningar få lämna uppgifter till Polismyndigheten i syfte att förhindra att en person begår ett allvarligt brott mot en närstående som riskerar personens liv och hälsa. Den nya bestämmelsen omfattar inte uppgifter hos den kommunala familjerådgivningen.³⁴

²⁸ Proposition 2012/13:10 Stärkt skydd och stöd för barn och unga s. 44.

²⁹ Se 10 kap. 18 a–24 §§ OSL.

³⁰ 10 kap. 21 § OSL.

³¹ Prop. 2020/21:163 s. 30 och 43.

³² Prop. 2020/21:163, s. 32.

³³ Prop. 2020/21:163, s. 33.

³⁴ Prop. 2020/21:163, s. 41.

Syftet med regleringen är att ge förutsättningar för en mer stabil och strukturerad samverkan för att förebygga våld i nära relationer genom att rikta in arbetet inte endast på de som utsätts för våld i nära relationer utan även på de personer som utsätter en närstående för våld. Den kan också ge Polismyndigheten bättre förutsättningar att göra väl avvägda bedömningar av vilken åtgärd som är lämpligast för att förhindra brott och skapa ökad trygghet för våldsutsatta.³⁵

Bestämmelsen underlättar samverkan t.ex. i de fall där socialtjänsten eller hälso- och sjukvården uppfattar att det finns en risk för allvarlig brottslighet, t.ex. när en person utsätts för våld från en närstående och befinner sig i en accelererande våldsspiral. I de fallen kan det krävas en samverkan mellan t.ex. socialtjänsten och Polismyndigheten eller att uppgifter lämnas från hälso- och sjukvården till Polismyndigheten för att förhindra att personen utsätts för allvarlig fara. Även i andra situationer kan socialtjänsten och hälso- och sjukvården få tillgång till uppgifter som gör att de kan identifiera risker för att en person kommer att utsätta en närstående för allvarlig brottslighet. För en våldsutsatt person kan det i sådana sammanhang vara en lättnad att myndigheterna reagerar och agerar för att situationen ska upphöra. Det gäller t.ex. då den personen lever i en s.k. tystnadskultur som hindrar denne från att ta kontakt med rättsväsendet.³⁶

Vilka brott som omfattas av bestämmelsen

Bestämmelsen gäller brott som avses i 3, 4 och 6 kap. brottsbalken, BrB, för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år. Förslaget omfattar därmed de allvarligaste vålds-, frids-, och sexualbrotten. Några exempel på sådana brott är mord, dråp, grov misshandel och våldtäkt.³⁷

De brott som omfattas av utredningens förslag är samma typer av brott som omfattas av bestämmelsen i 10 kap. 21 § 1 OSL och som möjliggör ett utlämnande av uppgifter rörande misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år. En avgränsning till allvarligare brott finns även i 10 kap. 23 § OSL. För vissa allvarligare brott finns därmed redan möjligheter att, trots sekretessen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården, lämna uppgifter till Polismyndigheten i situationer när misstanke föreligger om ett begånget brott.³⁸

Bestämmelsen är avgränsad till allvarliga brott mot närstående

Bestämmelsen avser situationer där det föreligger en risk för brott mot närstående. Bestämmelsens tillämpningsområde skiljer sig från den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 21 § OSL, som även omfattar misstanke om brott enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Om det finns risk för ett brott som inte täcks av den nu föreslagna bestämmelsen, och den som riskerar att begå brottet inte har fyllt tjugooett år, finns möjlighet att i vissa situationer lämna uppgifter till Polismyndigheten med stöd av 10 kap. 18 a § OSL.³⁹

³⁵ Prop. 2020/21:163, s. 36.

³⁶ Prop. 2020/21:163 s. 35.

³⁷ Prop. 2020/21:163 s. 32 f.

³⁸ Prop. 2020/21:163 s. 37.

³⁹ Prop. 2020/21:163, s. 38.

Vem som är närstående är inte alltid enkelt att avgöra. I OSL används begreppet närstående i situationer när det har ansetts finnas en risk för att en närstående till den person som en uppgift gäller lider skada eller men om uppgiften röjs. Någon definition av begreppet närstående i OSL finns inte. Skälet är enligt förarbetena att uppfattningen om vad som förstås med detta begrepp skiftar från tid till annan. I förarbetena anges att det bör understrykas att faktiskt släktskap inte behöver föreligga. Enligt rättspraxis är det naturligt att familjemedlemmar inklusive sambor omfattas av begreppet samt andra nära släktingar, t.ex. syskon och föräldrar, men i övrigt får en bedömning göras i det enskilda fallet med utgångspunkt i hur nära relationen är eller har varit.⁴⁰ Brott mot närstående kan även innefatta hedersrelaterade brott, så länge den som utövar våld eller andra övergrepp är närstående till den som riskerar att utsättas för våldet eller övergreppet. Vid hedersrelaterat våld och förtryck tenderar våldet att i sin mest extrema form innebära att hedersnormerna leder till allvarlig brottslighet såsom våld, inklusive dödligt sådant.⁴¹

Det ska röra situationer när det på grund av särskilda omständigheter finns en risk för brott

Den sekretessbrytande bestämmelsen är avgränsad till situationer när det på grund av särskilda omständigheter finns en risk för att den enskilde kommer att begå brott mot en närstående. Riskbedömningen ska grundas på konkreta omständigheter men det bör vara tillräckligt att det med hänsyn till samtliga omständigheter bedöms finnas en risk som varken är obetydlig eller avlägsen. Det kan vara av särskild betydelse att den enskilde tidigare har begått ett vålds-, frids-, eller sexualbrott eller om det har fattats beslut om kontaktförbud. I fråga om tidigare brottslighet är det ibland uppenbart att det finns en risk för återfall medan riskbedömningen i andra fall är mer vanskelig och kan kräva fler övriga omständigheter som underbygger bedömningen.⁴²

Uppgifterna som lämnas ska antas bidra till att förhindra att brott begås

För att uppgiften ska kunna lämnas ut krävs också att den kan antas bidra till att förhindra att brott begås. Det behöver dock inte vara ett krav att uppgiften isolerad kan antas leda till att förhindra att den enskilde begår brott, utan det är tillräckligt att den tillsammans med andra omständigheter kan antas bidra till önskad effekt.⁴³

Risken för att det kommer att begås ett allvarligt brott mot en närstående kan i vissa fall vara både konkret och akut. I andra fall kan det finnas en risk för allvarlig brottslighet på längre sikt. Bedömningen kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, bl.a. utmynna i att en kontakt initieras med en enskild och att information då ges om att det finns olika möjligheter till stöd för att den enskilde ska kunna bryta sitt våldsamma beteende. Det kan även handla om att vidta andra brottsförebyggande åtgärder och om att vidta åtgärder för att skydda det presumtiva brottsoffret genom att sätta personen i säkerhet eller ge den tekniskt, personligt eller annat skydd.⁴⁴

⁴⁰ Prop. 2020/21:163 s. 38 och däri angivna källor, proposition 1979/80:2 med förslag till sekretesslag m.m. del A s. 168 och RÅ 2009 ref. 17.

⁴¹ Prop. 2020/21:163 s. 38.

⁴² Prop. 2020/21:163 s. 39.

⁴³ Prop. 2020/21:163 s. 41.

⁴⁴ Prop. 2020/21:163 s. 39.

Det innebär att de förebyggande åtgärderna ytterst kan bestå i att Polismyndigheten ingriper i en konkret situation för att förhindra att ett brott begås eller vidtar åtgärder för att skydda det tilltänkta brottsoffret. Det förebyggande arbetet kan även, som framgått ovan, vara av mer stödjande karaktär. Uppgifterna kan därför också bidra till Polismyndighetens arbete med förebyggande av brott i nära relationer i övrigt, bl.a. i samarbete med socialtjänsten.⁴⁵

Vilka uppgifter som kan lämnas

Bestämmelsen är begränsad på så sätt att uppgifterna inte får lämnas ut om det är olämpligt. Ett särskilt skäl kan exempelvis vara att det bedöms som olämpligt att vidarebefordra en uppgift med hänsyn till någon annan persons intressen, till exempel en våldsutsatt persons närstående eller ett barn. En noggrann avvägning mellan olika intressen behöver göras i varje enskilt fall.⁴⁶

Det kan inte på förhand fastställas exakt vilka uppgifter som kan bli aktuella att lämna ut men det kan röra sig om uppgifter som avser en enskilds relation till en närstående, historik kring den enskilde såsom ett tidigare och pågående våldsamt beteende, kontaktnät och hemförhållanden. Det kan även vara fråga om uppgifter om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden och uppgifter om eventuellt pågående missbruk och planerade och pågående eller avbrutna insatser från socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. Uppgifterna kan både gälla den som riskerar att utsätta en närstående för brott och den som riskerar att utsättas för brott. Avsikten är inte att något nytt inhämtande av uppgifter ska komma att ske med anledning av förslaget, utan det är uppgifter som finns hos socialtjänsten och hälso- och sjukvården som kan komma att lämnas ut till Polismyndigheten.⁴⁷

Misstankar om att den enskilde har begått ett visst konkret brott får endast lämnas ut under de förutsättningar som gäller i övrigt. Den nya bestämmelsen ger därmed inte någon utökad möjlighet att lämna uppgifter i brottsutredande syfte.⁴⁸

Bestämmelsen är åldersneutral

Den nya sekretessbrytande bestämmelsen är inte avgränsad till någon viss ålder. För uppgifter om individer som är yngre än 21 år finns det även fortsättningsvis möjlighet att tillämpa 10 kap. 18 a § OSL i syfte att förebygga brott mot närstående.⁴⁹

Personalens förutsättningar att tillämpa den nya regleringen

Någon uttrycklig reglering av vem som ska besluta om att lämna ut uppgifter till Polismyndigheten och därmed bryta sekretessen för uppgifterna finns inte. Tillämpningen får därför följa vad som allmänt gäller för offentlighet och sekretess. Möjligheten att lämna ut uppgifter kan därmed tillämpas av den personal som annars har tystnadsplikt. Avsikten är inte att personalen ska göra ingående riskbedömningar som tar sikte på de detaljerade rekvisiten för något specifikt brott bland de brott som kan bli aktuella. För personalen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården blir det i

⁴⁵ Prop. 2020/21:163 s. 40 f.

⁴⁶ Prop. 2020/21:163 s. 44.

⁴⁷ Prop. 2020/21:163 s. 48.

⁴⁸ Prop. 2020/21:163 s. 65.

⁴⁹ Prop. 2020/21:163 s. 65.

stället fråga om att ta ställning till om en uppgift kan antas bidra till att förhindra brott. Sådana bedömningar har socialtjänsten redan erfarenhet av genom de möjligheter till uppgiftslämnande som finns enligt regleringen i 10 kap. 18 a § och 18 b § OSL. Med den sekretessbrytande bestämmelsen kommer personalen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården att till skillnad från i dag få en möjlighet att i en situation där det föreligger en risk för ett allvarligt brott kunna initiera en kontakt med Polismyndigheten.⁵⁰ Tanken är att den nya sekretessbrytande bestämmelsens tillämpningsområde är så begränsat att den enskildes förtroende för hälso- och sjukvården och socialtjänsten även fortsättningsvis kan upprätthållas samtidigt som man åstadkommer ett effektivt informationsutbyte.⁵¹

Mer information om polisanmälan vid misstanke om brott mot barn samt sekretess i Socialstyrelsens handbok – Utredda barn och unga.

Barnfridsbrott

För att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar brott införs den 1 juli 2021 ett nytt gradindelat brott, barnfridsbrott, i 4 kap. 3 § brottsbalken, BrB. Det blir därmed straffbart att under vissa förutsättningar utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation.

Enligt bestämmelsen döms den som begår något av de brott som räknas upp i bestämmelsen, eller försök till något av dessa brott, till barnfridsbrott om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot.

De brott som anges i bestämmelsen är mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel, människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott eller ofredande, våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn eller sexuellt ofredande, skadegörelse och grov skadegörelse.⁵²

Straffet för brott av normalgraden är fängelse i högst två år. Vid ringa brott döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet är grovt, döms för grovt barnfridsbrott till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.⁵³

Barnfridsbrott utgör också ett sådant brott som omfattas av Socialstyrelsens rekommendation för socialnämnden att polisanmäla misstanke om brott mot barn.⁵⁴ Av de allmänna råden framgår att, om det finns en misstanke om brott mot ett barn enligt bl.a. 4 kap. BrB, bör en polisanmälan skyndsamt göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras.

⁵⁰ Prop. 2020/21:163 s. 45 f.

⁵¹ Prop. 2020/21:163 s. 47.

⁵² Se nya bestämmelser i 4 kap. 3 § första stycket BrB.

⁵³ Se nya bestämmelser i 4 kap. 3 § BrB.

⁵⁴ Se Socialstyrelsen allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.

Denna information (art.nr. 2021-6-7504) kan laddas ner från Socialstyrelsens webbplats:
www.socialstyrelsen.se/publikationer.
